

**Р.В. Тульчинський, канд. екон. наук, доцент
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая, м. Київ**

ІННОВАЦІЇ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено досвід Європейських країн щодо НДДКР; з'ясовано стратегічну орієнтацію інноваційного розвитку на рівні регіональних суспільних систем, що має певні переваги та особливості по відношенню до національного рівня; обґрунтовано значення інтелектуального капіталу регіонів в умовах становлення нового регіоналізму. Запропоновано заходи для нарощення інтелектуального капіталу регіонів.

Ключові слова: *новий регіоналізм, інновації, інтелектуальний капітал, знання, інформація, освіта.*

Постановка проблеми. Становлення нового регіоналізму не представляється можливим без задіяння таких детермінант як знання, інформація та інновації, оскільки без цього неможливо досягнути сталого соціально-економічного розвитку регіонів та отримати конкурентні переваги на світовому ринку. Це, також, підтверджується нормативними документами Європейської Ради, де зазначається, що однією із стратегічних цілей європейського розвитку є розумне зростання, яке базується на знаннях та інноваціях.

Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах становлення нового регіоналізму повинно бути спрямовано на модернізацію регіональних суспільних систем на інноваційній основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед іноземних дослідників, які досліджують питання нового регіоналізму, необхідно відмітити: В. Барнза, М. Кітінга, П. Кука, Л. Ледебура, Дж. Лонгліна, Дж. Луфліна, Дж. МакКомби, Ч. Ф. Сейбла, М. Сеттерфілда, М. Сторпера, А. Харрелла, Б. Хеттне Д. Цейтлін та ін.

Питанням становлення нового регіоналізму в Україні на інноваційній основі присвячено праці вітчизняних вчених, а саме: М. Бутко, Б. Бураковського, Є. Василькова, С. Вовканича, А. Власюка,

М. Гетьманчука, А. Гриценка, В. Ємельянова, А. Жицького, В. Загорського, І. Зварича, Ю. Кіндзерського, В. Кравцова, Н. Мирної, С. Пирожкова, С. Романюка, В. Сиденка, Л. Семів, О. Чугріної, Г. Щедрової та ін. Але, необхідно відзначити, що дослідження інновацій як детермінанти становлення нового регіоналізму в Україні залишаються недостатньо розробленими.

Формування цілей статті. Метою статті є обґрунтування значення та пропозицій щодо задіяння інновацій та інтелектуального капіталу як детермінант становлення нового регіоналізму в Україні. Для досягнення поставленої мети у статті було: досліджено досвід Європейських країн щодо НДДКР; з'ясовано стратегічну орієнтацію інноваційного розвитку на рівні регіональних суспільних систем, що має певні переваги та особливості по відношенню до національного рівня; обґрунтовано значення інтелектуального капіталу регіонів в умовах становлення нового регіоналізму.

Виклад основного матеріалу досліджень. Європейський простір розвивається за парадигмою нового регіоналізму, що проявляється і у формі міжнародного співробітництва і у розвитку процесів внутрішньої регіоналізації, за якої регіони виступають субнаціональними територіями. Закладений при становленні нового регіоналізму принцип субсидіарності передбачає максимальне наближення влади до громад, а на вищий рівень влади передається стільки, скільки необхідно для забезпечення соціальної та політичної стабільності.

Засади нового регіоналізму ведуть до співпраці із окремими регіонами, що набувають нових ознак суб'єктів у загальноєвропейських процесах та отримують право на самостійні дії. При цьому, важливим для об'єднаної європейської спільноти є утвердження регіоналізму, який не перешкоджає подальшій європейській інтеграції [3, с. 48].

Оскільки парадигма нового регіоналізму спрямована на активізацію ендогенного потенціалу регіонів, особлива увага у фіскальній політиці приділена податковим стимулам для підприємств в сфері НДДКР. Так, найбільш розповсюдженим в європейських країнах є зменшення бази оподаткування шляхом списання додаткових витрат на НДДКР, що перевищує реальні витрати на них (Бельгія, Великобританія, Мальта, Польща, Словенія, Угорщина, Чехія) і/або зменшення бази оподаткування шляхом прискореної амортизації капітальних витрат (Бельгія, Великобританія, Греція, Фінляндія) [4, с. 143].

Використовується податковий кредит у сфері НДДКР для зменшення оподаткування (Італія, Іспанія, Нідерланди, Португалія), а також спеціальні або нульові ставки податків для підприємств, які здійснюють НДДКР (Австрія, Ірландія, Франція). Існує форма зниження податків на

заробітну плату та фонд оплати праці робітників, зайнятих у НДДКР (Бельгія, Нідерланди) [4, с. 144].

Така фіскальна політика, спрямована на стимулювання ендегенного потенціалу регіонів, у тому числі за рахунок активізації проведення НДДКР, є більш ефективною за політику субсидіювання, що доведено практикою європейських країн. Дослідження досвіду Європейських країн дає можливість обґрунтувати пропозиції щодо інноваційного розвитку регіональних суспільних систем в Україні.

Стратегічна орієнтація інноваційного розвитку на рівні регіональних суспільних систем має певні переваги та особливості по відношенню до національного рівня які полягають у тому, що регіони:

- із урахуванням особливостей їх розвитку найкраще знають потреби інноваційного розвитку, наприклад, для одних регіонів це може бути інноваційні розробки, пов'язані із сільським господарством, у іншому – із промисловістю тощо;
- можуть більш швидко реагувати на зміни, пов'язані із інноваційним розвитком, наприклад, впроваджувати нові інноваційні процеси із урахуванням попиту та змін у кон'юктурі ринку в цілому;
- мають налагоджені виробничі, транспортно-логістичні та інші зв'язки, виробничу спеціалізацію тощо.

Становлення нового регіоналізму, що неможливо без інноваційного розвитку регіонів, зумовлює акцентування уваги на інтелектуальному капіталі регіонів, утворення якого має лагову структуру і вимагає постійних, довгострокових заходів щодо його становлення, оскільки інтелектуальний капітал утворюється із інтелектуального потенціалу, яким за певних обставин володіє людський капітал.

Складність нарощення інтелектуального капіталу регіонів також пов'язана із такими його особливостями як невідчутність та складність матеріальної оцінки, а також вартісним вимірюванням. Погоджуємося із закордонними та вітчизняними науковцями [2, с. 39; 2, с. 380; 5, с. 83; 6], які вважають, що саме інтелектуальний капітал забезпечує конкурентоспроможність підприємства, регіону, держави за рахунок знань, творчих здібностей, досвіду, інформації, якими володіє, надаючи можливість отримати організаційні, технологічні та інші переваги.

Формування інтелектуального капіталу залежить від спрямованості освітньої політики та політики підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, структури попиту на робочу силу, наявності на ринку праці достатньої кількості висококваліфікованих кадрів, наукового потенціалу країни, розвитку соціальної сфери, екологічної ситуації, природно-ресурсного потенціалу регіонів та демографічної ситуації.

Специфічними особливостями інтелектуального капіталу є його спроможність до генерації нових знань та ідей, що потенційно здатні забезпечувати інноваційний розвиток регіонів, але, при цьому, продукування інтелектуального капіталу є обмеженим, його формування вимагає значних інвестицій, що постійно зростають, як від самого індивідууму так і від держави в цілому. Інвестиції в інтелектуальний капітал зумовлені історичними, національними, культурними особливостями, вони приносять значний як соціальний так і економічний ефект, якому притаманна синергія.

Інтелектуальний капітал є базисом інноваційного розвитку регіонів, основою їх конкурентоспроможності на світовому ринку. У свою чергу, нарощення інтелектуального капіталу зумовлює використання знань та інформації, масштаби використання яких збільшуються з кожним роком.

Розвиток інформаційного сектору у країнах Європейського простору зумовлює активізацію залучення інвестиційних ресурсів, збільшення зайнятих у цьому секторі, зростання його частки у ВВП, а також впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Операційна, тактична, стратегічна інформація сприяє підвищенню економічної безпеки регіонів та прийняттю обґрунтованих господарських рішень.

Процес формування, передачі, зберігання, прийому, оброблення інформації вимагає покращення якісної характеристики інформації, а саме розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що виступають фактором зростання ефективності регіональних суспільних систем та підвищенням конкурентоспроможності продукції регіонів.

Носієм інформації та її мультиплікатором є інформаційна мережа. Інформація – як форма прояву знань, виступаючи стратегічним економічним ресурсом регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму, втілюється у якісних та кількісних параметрах факторів виробництва та у виробленому регіональному та національному продукті.

Інформація передається у чистому вигляді, а також передає знання. На основі інформації у вигляді фактів та даних створюються знання у вигляді певних методологій, концепцій, поглядів тощо. Тобто між знаннями та інформацією існує амбівалентна залежність, інформація породжує нові знання, а знання, у свою чергу, інформацію про них, що може мультиплікувати нові знання, оскільки інформація виступає джерелом формування знань.

Отже, інформація може виступати одночасно і процесом створення, передачі, розповсюдження, зберігання, використання знань, а також об'єктом знань.

Інформація:

сприяє отриманню знань про потреби населення, що постійно зростають та змінюються, а також способів їх задоволення;

створює інформаційний простір у вигляді певних засобів забезпечення та підтримки комунікацій, таких, як: соціальних, аналітичних, програмних, правових, технічних тощо;

сприяє розповсюдженню знань та їх комерціалізації.

Залучення інформації до виробничого процесу дає можливість більш швидко реагувати на кон'юнктуру ринку, отримувати конкурентні переваги на світовому ринку за умов використання інновацій тощо.

Становлення нового регіоналізму вимагає не тільки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а також і знань, що виступають ядром інтелектуального капіталу. Знання, у широкому розумінні, включають не тільки знання особистості, а й наукові знання, такі, як: спеціальні, що створюються у результаті проведення прикладних досліджень та розробок, на які закріплюються права власності у вигляді патентів, «ноу-хау», ліцензій, алгоритмів, методичних розробок тощо, а також загальнонаукові знання, що містять результати фундаментальних досліджень, які дають можливість підвищити рівень пізнання навколишнього світу.

Знання отримують форму детермінанти становлення нового регіоналізму, внаслідок перетворення знань на економічний ресурс розвитку регіональних суспільних систем, набуваючи персоніфікованої та уречевленої форми, втілюючись у суспільному продукті, внаслідок використання людиною знань, виступаючи стратегічним ресурсом соціально-економічного розвитку регіонів.

Знання та інформація відносяться до нематеріальних засобів, але, при цьому, їх використання не призводить до їх зменшення у процесі виробництва, оскільки вони є невичерпними унікальними ресурсами, хоча вони можуть й застарівати. При цьому, знання та інформація є самотійними товарами. При їх продажу вони можуть залишатися власністю продавця, а також можуть тиражуватися з незначними витратами.

Важливим для розвитку регіональних суспільних систем є не тільки наявність знань, а також продукування та використання нових, що дає можливість виробляти унікальні товари та послуги, приймати нестандартні рішення та отримувати синергійний ефект від їх використання в цілому.

У свою чергу, для отримання нових знань та їх використання необхідно стимулювати освіту, забезпечувати продукування науково-інноваційної діяльності, удосконалити систему захисту інтелектуальної власності, розвивати інноваційну інфраструктуру тощо.

Для задіяння інтелектуального капіталу у інноваційному розвитку регіонів необхідно забезпечити тісний взаємозв'язок між освітою, підвищенням кваліфікації та перепідготовкою кадрів, наукою, інноваційною інфраструктурою та виробництвом.

Інвестування у інтелектуальний капітал регіону не є прямим, воно здійснюється в безперервному процесі набуття освіти, підвищення кваліфікації, отримання інформації та досвіду. Ефект від такого інвестування також отримується з певним лагом часу і не може бути остаточно передбаченим.

Становлення нового регіоналізму та парадигма інноваційного розвитку зумовлюють безперервність процесу набуття освіти впродовж всього життя індивідууму, оскільки освіта не тільки дає можливість досягнення ефективної зайнятості населення, а також освіченість населення стає одним із факторів соціального, економічного, культурного розвитку регіонів, підвищенням їх конкурентоспроможності. Безперервна освіта виступає системоутворюючою складовою розширеного відтворення інтелектуального капіталу. Це диктує необхідність організації безперервної, доступної та випереджаючої освіти для населення із урахуванням регіональних особливостей та потреб. Цьому сприятиме такі задачі:

- при підготовці висококваліфікованих кадрів враховувати не тільки попит населення на ті чи інші спеціальності, а також потреби регіонів у певних спеціалістах з урахуванням прогнозних даних соціально-економічного розвитку регіонів.

- активніше використовувати систему дистанційного навчання та перепідготовки кадрів, у тому числі, для сільського населення, для чого необхідно налагодити доступність до інформаційних мереж та підвищити інформованість населення регіонів щодо таких можливостей.

- використовувати більш різноманітні форми перепідготовки кадрів регіонів – курси підвищення кваліфікації, вдосконалення навичок керівництва для фахівців різних ланок управління, підвищення їх компетентностей, програми стимулювання бізнес-лідерства тощо;

- враховувати зміни у змісті та характері професійної діяльності з урахуванням прискореного оновлення та вдосконалення засобів виробництва, появи нових форм організації професійної діяльності, що не мають аналогів та вимагають від працівників нових навичок, майстерності, умінь, компетенцій та знань, у тому числі, знань сучасних методів вирішення проблем;

Організація безперервної, доступної та випереджаючої освіти для населення регіонів сприятиме нарощенню та використанню інтелектуального капіталу регіонів.

Необхідно зауважити, що становлення нового регіоналізму на інноваційній основі зумовлює не тільки забезпечення безперервної,

доступної та випереджаючої освіти, а також розвиток наукової сфери. В регіонах та в Україні в цілому ще наявний потужний науковий потенціал у вигляді наукових установ та центрів, галузевих та академічних інститутів, наукових та конструкторських лабораторій, підрозділів тощо, що забезпечують генерування фундаментальних знань, прикладних та конструкторських розробок тощо.

Але, необхідно зазначити і наявність чинників, що стримують інноваційні процеси в цілому, наприклад незадовільне фінансування, яке не відповідає встановленої норми 1,3 % від ВВП, відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Становлення нового регіоналізму зумовлює не тільки стимулювання освітньої та наукової діяльності, а також їх взаємодію із виробництвом, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіонів на світовому ринку. Налагодженню такої взаємодії сприятиме розвиток інноваційної інфраструктури та стимулювання попиту на вітчизняну інноваційну продукцію.

Розвиток інноваційної інфраструктури – технопарків, наукових та промислових парків, технополісів, бізнес інкубаторів, інноваційних центрів, консалтингових компаній, освітньо-наукових формувань, інноваційних та венчурних фондів сприятиме активізації та поширенню інновацій, трансферу технологій, прискоренню використання нових розробок у виробництві.

Висновки. Парадигма нового регіоналізму зумовлює акцентування уваги, а також інвестицій на нарощенні інтелектуального капіталу. Для цього регіонам необхідно:

- сприяти розширенню світогляду особистостей, спрямовувати зусилля на естетичний, культурний розвиток населення;
- стимулювати отримання освіти, підготовки та перепідготовки населення із урахуванням специфіки регіонального ринку праці та його потреб;
- сприяти підвищенню значимості працівників розумової праці та популяризації наукових знань;
- підтримувати освітній та науково-технічний потенціал регіонів;
- сприяти зацікавленості працівників до інноваційного розвитку регіонів;
- підвищити інноваційну культуру в регіонах.

Подальших досліджень вимагають питання розвитку інноваційної культури в умовах становлення нового регіоналізму, що сприятиме інноваційному розвитку регіональних суспільних систем.

Бібліографічний список: 1. Бойко-Бойчук О., Хорунжий А. Практикум ефективної влади: Стратегії впровадження адміністративної

реформи на місцевому рівні. ЦСЕРУП, ООО «Ксінакс». Миколаїв, «Атол», 2002. – 188 с. 2. Маршалл А. Основы экономической науки: пер. с англ. Москва, «Эксмо», 2007. – 832 с. 3. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. «Віче». – 2008. – № 13-14. – С. 47-49. 4. Рябець Н.М., Тимків І.В., Дворник І.В. Імперативи та механізми «нового регіоналізму» в Європейському Союзі в умовах глобальних трансформацій. Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія Економіка. – В. 7, Ч. I. – 2014. – С. 141-145. 5. Тульчинська С.О. Органічність функціонування інтелектуально-інноваційної системи регіонів: монографія. – Херсон: Вид-во «ПП Вишемирський В.С.», 2012. – 400 с. 6. Perroux F. Economic space: theory and applications. Quarterly journal of economic development. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1951.

Р.В. Тульчинский. Инновации и интеллектуальный капитал как детерминанты становление нового регионализма в Украине. В статье исследованы опыт европейских стран по НИОКР; определена стратегическая ориентация инновационного развития на уровне региональных общественных систем, которая имеет определенные преимущества и особенности по отношению к национальному уровню; обосновано значение интеллектуального капитала регионов в условиях становления нового регионализма. Предложены меры для наращивания интеллектуального капитала регионов.

Ключевые слова: новый регионализм, инновации, интеллектуальный капитал, знания, информация, образование.

R.V. Tulchinsky. Innovations and intellectual capital as the determinants of a new regionalism formation in Ukraine.

The subject of the study is a new regionalism formation in terms of engaging in innovation and intellectual capital.

The purpose of the article is to justify the importance and proposals for the use of innovations and intellectual capital as determinants of a new regionalism formation in Ukraine.

The methodological basis of the research consists of general scientific methods of research and special methods of scientific knowledge, based on modern scientific principles of economic, managerial and related sciences. To solving the problems, the method used for the analysis and synthesis was used to identify the most important determinants of a new regionalism formation; the method of abstraction and formalization – to substantiate the conceptual provisions of the use of determinants of a new regionalism formation in Ukraine for the socio-economic development of regions on an innovative basis. The scientific basis of the study served as a comprehensive approach – to obtain a more holistic, integrated view of a new regionalism formation and the processes that accompany it.

Results. The article examines the experience of European countries regarding R & D, which made it possible to find out that the paradigm of the new regionalism is aimed at activating the endogenous potential of the regions, paying special attention to tax incentives for enterprises in the field of R & D in the fiscal policy. It is determined that the strategic orientation of innovation development at the level of regional social systems has certain advantages and features in relation to the national level. They are that regions, taking into account the peculiarities of their development, are best aware of the needs of innovation development. For example, for some regions, it may be innovative developments related to agriculture, in the rest with industry, etc.; it can more quickly respond to changes associated with the development of innovative, for example, to introduce new innovative processes taking into account the demand and changes in the market situation as a whole; have well-established production, transport-logistic and other connections, production specialization, etc. The importance of the intellectual capital of regions in the conditions of a new regionalism formation is substantiated. The specific features of intellectual capital are its ability to generate new knowledge and ideas that are potentially capable of providing innovative development of the regions, but, at the same time, the production of intellectual capital is limited, its formation requires significant investments that are constantly increasing, both from the individual and from the state in general. Investments in intellectual capital are conditioned by historical, national, cultural features; they bring significant social and economic effect, which is characterized by synergy. Intellectual capital is the basis of innovative development of regions, the basis of their competitiveness in the world market. In turn, the growth of intellectual capital leads to the use of knowledge and information, the scale of which increases with each passing year. The measures for increasing the intellectual capital of the regions are proposed, namely: to promote the expansion of the outlook of individuals, to direct efforts on the aesthetic, cultural development of the population; to stimulate the education, training and retraining of the population taking into account the specifics of the regional labor market and its needs; to promote the increase of the importance of employees of mental work and popularization of scientific knowledge; to support the educational and scientific and technical potential of the regions; to promote the interest of employees in the innovative development of the regions; to promote innovative culture in the regions.

Scope is for using by managers by regional authorities and local authorities.

Key words: new regionalism, innovations, intellectual capital, knowledge, information, education.

Стаття надійшла до редакції: 13.03.2018 р.